

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ДОМЕДИЧНА ПІДГОТОВКА

Підручник

За загальною редакцією доктора медичних наук,
професора *В. В. Стеблюка*

Харків
«Право»
2020

УДК 614.8

Д66

*Рекомендовано до друку вченою радою Національної академії внутрішніх справ
(протокол № 20 від 24 вересня 2019 року)*

Рецензенти:

В. Л. Савицький, начальник Української військово-медичної академії, доктор медичних наук, професор, лауреат Державної премії України в галузі освіти, полковник медичної служби;

Л. Т. Котляренко, професор кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз Національної академії внутрішніх справ, доктор біологічних наук, професор

Авторський колектив:

Т. П. Жилін – розділи 3–9;

Т. Г. Нагайник – розділ 7;

О. О. Несен, кандидат медичних наук, доцент – розділ 9;

А. В. Самодін, кандидат юридичних наук, доцент – розділ 1;

М. В. Чорний, кандидат медичних наук, доцент – розділи 2, 6;

О. В. Чуприна, кандидат медичних наук, доцент – розділи 1–9

Фотохудожник *Д. І. Терешкевич*

Художник-ілюстратор *О. Т. Жилін*

Домедична підготовка : підручник / [А. В. Самодін, О. В. Чуприна, Т. П. Жилін та ін.] ; за заг. ред. В. В. Стеблюка ; [фотохудож. Д. І. Терешкевич ; худож.-іл. О. Т. Жилін]. – Харків : Право, 2020. – 344 с. : іл.

ISBN 978-966-937-855-2

У підручнику викладено загальнотеоретичні нормативно-правові основи надання домедичної допомоги, загальні поняття анатомії та фізіології людини, основні правила поведінки на місці події під час надання допомоги на догоспітальному етапі, розкрито послідовність дій при термінальних станах, виникненні травм і поранень, ушкодженнях екогенними чинниками навколишнього середовища та невідкладних станах різних соматичних захворювань.

Підручник розрахований на здобувачів вищої освіти, осіб, що не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками зобов'язані надавати домедичну допомогу, а також на використання у системі підвищення кваліфікації та службової підготовки поліцейських.

УДК 614.8

© Національна академія внутрішніх справ, 2020

© Самодін А. В., Чуприна О. В., Жилін Т. П. та ін., 2020

© Терешкевич Д. І., фото, 2020

© Жилін О. Т., ілюстрації, 2020

© Оформлення. Видавництво «Право», 2020

ISBN 978-966-937-855-2

Передмова

Домедична підготовка є складовою професійної підготовки сучасних поліцейських. Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», перед ними стоїть низка завдань, зокрема щодо надання послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги, що обов'язково передбачає надання домедичної допомоги тим, хто її потребує.

З метою впровадження в Україні міжнародних стандартів надання невідкладної медичної допомоги серед немедичних працівників, професійні обов'язки яких пов'язані з наданням домедичної допомоги, наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про удосконалення підготовки з надання домедичної допомоги осіб, які не мають медичної освіти» від 29 березня 2017 року № 346 було затверджено навчально-тренувальні програми трьох рівнів. Так, перший рівень – «Основи підтримки життя» (8 год) – має на меті підготовку немедичних працівників, професійна діяльність яких не пов'язана з ризиком отримання травматичних ушкоджень, отруєнь (наприклад, офісні працівники, працівники сфери послуг, викладачі). Другий рівень – «Перший на місці події» (48 год) – передбачає підготовку осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу постраждалим у невідкладному стані, проте не мають медичної освіти (до цієї категорії належать і правоохоронці). Третій рівень – «Професійна підтримка життя» (120 год) – розрахований на водіїв спеціального санітарного автотранспорту.

Положення зазначеного наказу ґрунтуються на міжнародних уніфікованих клінічних протоколах медичної допомоги BLS (Basic Life Support), ITLS (International Trauma Life Support), PhTLS (Prehospital Trauma Life Support), де основним алгоритмом надання допомоги є ABC, тобто *Airways* (дихальні шляхи), *Breathing* (дихання), *Circulation* (циркуляція крові). Такий підхід є цілком виправданим, адже сьогодні від працівника поліції очікують виважених і правильних дій щодо парамедичних втручань під час виконання ним

професійних обов'язків, зокрема врахування найбільш прогресивних міжнародних стандартів надання домедичної допомоги.

У виданні враховано положення чинних нормативно-правових актів, які регламентують діяльність Національної поліції, а також ключові засади сучасної теорії та практики надання невідкладної домедичної допомоги, основні правила організації та методики проведення комплексу термінових заходів, спрямованих на припинення дії фактора (джерела) ураження, усунення явищ, що загрожують життю, полегшення страждань і підготовку постраждалого для транспортування до медичного закладу, які застосовують у разі нещасних випадків і раптових захворювань.

Видання складається з дев'яти розділів, у яких, крім теоретичного матеріалу й опису практичних алгоритмів дій, визначено питання для самостійної підготовки та підсумкового контролю, ситуаційні завдання, термінологічний словник, список інформаційних джерел та нормативно-правових актів.

Preface

Domestic training is part of the professional training of modern police officers. According to the Law of Ukraine “On the National Police”, they are faced with a number of tasks, including the provision of assistance services to persons who, for personal, economic, social or emergency situations, require such assistance, which necessarily involves the provision of domestic assistance to those who, who needs it.

In order to introduce in Ukraine international standards of emergency medical care among non-medical workers whose professional responsibilities are related to the provision of nursing care, the order of the Ministry of Health of Ukraine "On Improvement of training in the provision of nursing care for persons without medical education »Dated March 29, 2017, № 346 approved three-level training programs. For example, the first level – "Life Support Fundamentals" (8 hours) – aims to train non-medical workers whose professional activity is not associated with the risk of traumatic injury, poisoning (eg, office workers, service workers, teachers). The second level – "The first on the scene" (48 hours) – involves the training of persons who are obliged to provide emergency care to victims of emergency but who do not have medical education (this category includes law enforcement). The third level – "Professional life support" (120 h) – is designed for drivers of special sanitary vehicles.

The provisions of this order are based on the international unified clinical protocols of medical care BLS (Basic Life Support), ITLS (International Trauma Life Support), PhTLS (Prehospital Trauma Life Support), where the basic algorithm for rendering assistance is ABC: Airways (airways), Creating (breathing), Circulation (blood circulation). This approach is justified, as police officers today are expected to take prudent and correct action on parametric interventions in the performance of their professional duties, in particular in compliance with the most progressive international standards for the provision of domestic care.

The proposed textbook takes into account the provisions of the current regulations governing the activities of the National Police, as well as the key principles of modern theory and practice of providing emergency home care, the basic rules of organization and methods of conducting a series of urgent measures aimed at termination of factor (sources), elimination of life-threatening phenomena, alleviation of suffering and preparation of the victim for transportation to the medical institution, used in the event of accidents and wholesale diseases.

The publication consists of nine sections, in addition to theoretical material and a description of practical algorithms of action, there are questions for self-preparation. The textbook also contains a list of abstract messages, summary control questions, situational tasks, a glossary, a list of recommended literature, and an appendix.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

1.1. Нормативно-правові основи захисту життя та здоров'я людини

Законодавство України про охорону здоров'я та життя людини ґрунтується на Конституції України, Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» та інших прийнятих відповідно до них актів законодавства, що регулюють суспільні відносини у сфері охорони здоров'я.

Життя людини є недоторканою цінністю, яку має захищати й оберегати кожна цивілізована держава. У ст. 27 Основного Закону України закріплено невід'ємне право кожної людини на життя: «Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя та здоров'я інших людей від протиправних посягань».

Дотримання цих вимог передбачає врахування положення, викладеного в ст. 49 Конституції України, що дає право кожному на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування: «Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм».

На VII сесії Верховної Ради України було прийнято Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я». У цьому документі послідовно викладено основні положення законодавства щодо надання медичної допомоги громадянам України, захисту їхнього здоров'я, діяльності медичних працівників у медичних установах і поза ними.

В актах законодавства про охорону здоров'я в Україні визначено такі поняття:

– *здоров'я* – стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб і фізичних вад;

– *заклад охорони здоров'я* – юридична особа будь-якої форми власності та організаційно-правової форми або її відокремлений підрозділ, основним завданням яких є забезпечення медичного обслуговування населення на основі відповідної ліцензії та професійної діяльності медичних (фармацевтичних) працівників;

– *медична допомога* – діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику, лікування та реабілітацію у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями та патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами;

– *медичне обслуговування* – діяльність закладів охорони здоров'я та фізичних осіб – підприємців, які зареєстровані та одержали відповідну ліцензію в установленому законом порядку, у сфері охорони здоров'я, що не обов'язково обмежується медичною допомогою;

– *мережа закладів охорони здоров'я* – сукупність закладів охорони здоров'я, що забезпечують потреби населення в медичному обслуговуванні на відповідній території;

– *невідкладний стан людини* – раптове погіршення фізичного або психічного здоров'я, яке становить пряму та невідворотну загрозу життю та здоров'ю особи або оточуючих і виникає внаслідок хвороби, травми, отруєння або інших внутрішніх чи зовнішніх причин;

– *охорона здоров'я* – система заходів, які здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, закладами охорони здоров'я, медичними та фармацевтичними працівниками і громадянами з метою збереження та відновлення фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини за умов максимальної біологічно можливої індивідуальної тривалості її життя;

– *пацієнт* – фізична особа, яка звернулася за медичною допомогою та якій надається така допомога;

– *домедична допомога* – невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини в невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти;

ти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває в невідкладному стані, та відповідно до закону зобов'язані здійснювати такі дії і заходи.

Основними *принципами охорони здоров'я* в Україні є:

– визнання охорони здоров'я пріоритетним напрямом діяльності суспільства і держави, одним з головних чинників виживання та розвитку народу України;

– дотримання прав і свобод людини та громадянина у сфері охорони здоров'я та забезпечення пов'язаних із ними державних гарантій;

– гуманістична спрямованість, забезпечення пріоритету загальнолюдських цінностей над класовими, національними, груповими або індивідуальними інтересами, підвищений медико-соціальний захист найбільш вразливих верств населення;

– рівноправність громадян, демократизм і загальнодоступність медичної допомоги та інших послуг у сфері охорони здоров'я;

– відповідність завданням і рівню соціально-економічного та культурного розвитку суспільства, наукова обґрунтованість, матеріально-технічна і фінансова забезпеченість;

– орієнтація на сучасні стандарти здоров'я та медичної допомоги, поєднання вітчизняних традицій і досягнень зі світовим досвідом у сфері охорони здоров'я;

– попереджувально-профілактичний характер, комплексний соціальний, екологічний і медичний підхід до охорони здоров'я;

– багатокладність економіки охорони здоров'я і багатоканальність її фінансування, поєднання державних гарантій з демонополізацією та заохоченням підприємництва і конкуренції;

– децентралізація державного управління, розвиток самоврядування закладів та самостійності працівників охорони здоров'я на правовій і договірній основі.

Державні, громадські або інші органи, підприємства, установи, організації, посадові особи та громадяни зобов'язані забезпечити пріоритетність охорони здоров'я у власній діяльності, не завдавати шкоди здоров'ю населення і окремих осіб, у межах своєї компетенції надавати допомогу хворим, інвалідам і потерпілим від нещасних випадків, сприяти працівникам органів і закладів охорони здоров'я в їх діяльності, а також виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством про охорону здоров'я.

Кожний громадянин України має *право на охорону здоров'я*, що передбачає:

- життєвий рівень (зокрема їжу, одяг, житло, медичний догляд та соціальне обслуговування і забезпечення), який є необхідним для підтримання здоров'я людини;

- безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище;

- санітарно-епідемічне благополуччя території та населеного пункту, де він проживає;

- безпечні та здорові умови праці, навчання, побуту й відпочинку;

- кваліфіковану медичну допомогу, включаючи вільний вибір лікаря, вибір методів лікування відповідно до його рекомендацій і закладу охорони здоров'я;

- достовірну та своєчасну інформацію про стан свого здоров'я і здоров'я населення, у тому числі наявні та можливі фактори ризику, їх ступінь;

- участь в обговоренні проектів законодавчих актів і внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері охорони здоров'я;

- участь в управлінні охороною здоров'я та проведенні громадської експертизи з цих питань у порядку, передбаченому законодавством;

- можливість об'єднання в громадські організації з метою сприяння охороні здоров'я;

- правовий захист від будь-яких незаконних форм дискримінації, пов'язаних зі станом здоров'я;

- відшкодування заподіяної здоров'ю шкоди;

- оскарження неправомірних рішень і дій працівників, закладів та органів охорони здоров'я;

- можливість проведення незалежної медичної експертизи в разі незгоди громадянина з висновками державної медичної експертизи, застосування до нього заходів примусового лікування та в інших випадках, коли діями працівників охорони здоров'я можуть бути обмежені загально визнані права людини та громадянина;

- право пацієнта, який перебуває на стаціонарному лікуванні в закладі охорони здоров'я, на допуск до нього інших медичних працівників, членів сім'ї, опікуна, піклувальника, нотаріуса та адвоката, а також священнослужителя для відправлення богослужіння та релігійного обряду.